

« Eskolak hedazkitzue, zian Victor Hugo, idazle aipa-
tuak, ezen eskola baten idokitzea, presondegia baten hestea da »

Orduz geroz hedatu ditugu ikasagarriki eskolak.

27 milioi gutuen elakutzan eskolentzat, orai milioi bat
handizki gauditurik, erran nahi baita 27 liberaren orde-
1000 libera. Eskolen hedatze horrek zer ondorio ekarri du?

Ez naiz keuen Eskual Herriaz mintzo, Eskual Herriean giro hiki-
no fedia hain baina sartuta da, familiak hain jire azkarak,
nuu orai arte ateliki baitugu eta arian atelikitiko, luzaez
ez dakit, behengo zaharren ohidura ederra.

Bainan bertzetan? eskolak hedatuz geroz eta

guzi eskola laikoak, uran nahiz baita Jaunikorik gabekoak ezarri geroz, tarrotu eta handitu diren haurrek, zertu-koak dira?

Parisiko Eskola Handienaren buruzagi den jaun batek Henri Joly'k dio: "Duela 50 urte, tribunaleu auztze-
rat agertzen ziren gazteak, 16 urtetarik 20 artekoak, 8.000 ziren urteko. Orainaldiz 32.000 gaudituak!"

Ez duzu beraz presondegi handirik hetic.

Aldi guzietarik itzuri berak datortzi, petik gora heldu diren gazteek ez dutela gehiago kontzientziarik, ez federik, ez Jaunkoaren ez nekoren beharrik. Ala jule, ala abokat, ala prokuradorek, lotsatuak dire guziak, orainko gazteriarri beha, eta Zion Gruppi, abokat jeneralak hitz hau: "Orainko

3

"Krima handienak, gazteen eskuek esinak dire." eta bere aldeetik
Guillot, Baricko juseak: "Zentzu izpirik duenak badaki
"itxurki emendatu direla gazteen krimak, eskoletako irakas-
"leu berriak hasi geroz." Bertze juse batetik aldiz: "
"Tragan urtean auzietan azerbe dire 554 gazte, 21 urtez pehik
"zutenak; juandeu urtetik hant 3.092 geliaso bertze tribunua
"letarat."

Eta Lavine jaunak, Frantziako inspektor guzrien
nausiak zion: "Milaka eskolak ideki ditugu, baina haurrak
"ez altxatu. Zertifikat eta bertze papereu ardietsarazteko gai
"gare, baina gure eskolatan kontzientziak ez ditugu moldatzen.

Krima horietaz bertzealde, igitarri da zorubak
haur partek orai beren buruak hilzen dituzten: 16 urtez pehika-
koak 19 ziren duela berrosai eta hamar urte

200 orai —

16 urtetarik 21 urtetarainikoaak aldez-

128 lehen; orai 781

Work asua zezakeu izigarrikeria hori? haurrek,
gaztek, beren buruak hiltzen, etitirik, sueste gabetuak, jami-
koareu beldurra kendurik, ilunbean bihi direnak!

Eta Krina hoietaz bertzalde, den gutiena beren
elokotik asera direnak, galduen edo bidan ibilirik edo zerbaiz
irakurtu dutenak ba dakite, zer keinetan den orainko gaz-
teen gogoak: josta, goza, den lekuan har! bizitze luundaz
balia, bertzeak lehertuz, nauri dena jaun! eta berteko belar
badituzte guziak pekoz gorra nahasi, jo auztura! zerbaiko?
ez baitute geliaso kontzientziarik, ez ongiar ez gauzkiar adho-
larik, ez hie aridoko bizitzean suesterik.

Gure eskolek ez badazkagute eman gazte (5)
kontzientzia sunak, bederen egia ote dauzkagute jende arsituat?
Hortan ere luets egia dutela, ez liteke neke
agertzeara.

Lege laikoaren aitak, 1882^{ko} legearen epileak,
Paul Bert delakoak, zion, ordu arte hamar haurretarik bat
zela irakurtzen ez zakiarik, Frantzia guzian behatuz. Orduan
eskola gehienak fraide eta seroren eskuko ziren. Legez kasa-
tu zituzten eta ezarri:

1° eskoletan erlijioerik ez aipatu behar

2° fraide eta seroek, hainbat ualio jakaitumak
izanik ere, Frantzia eskolarik egia eman.

Eta beraz, fraide batek uko egiten bada bere botueri eta arne-
jatzeari bere fedea, errient sar liteke, gure hauerren erakaski.
Fraide Sagoso, jakitate berarekik ez!! eba hori deitzen da: l'Égalité

Federaren ilunbeak kasaburik, kambat arsi hedatu ⁶
belhar zuten eskolek, zer lan egui dute? Hura zer Dion Briand
jaunak. Jaun hori munitro sugu orai, otoki gorria eta erkisio.
neaz sabelean kilika handirik ez duena: " 1882 auztuiean,
iakuritzen ez zaiten soldado guaiak 100tarik 14 ziren;
orai aldiz 100tarik 25 edo 30."

Beharue eskoletan elahutzen dituzun milioiak
zer ondorio aberatzen dakartzaten.

Jorkasari dire segur soldado guaiak emaiten dituz-
ten erreputuak, bai eta horietarik zombait zertifikata
ardietria dutelarik: zer nahi porrodikeria ikasi dute, banian
errotik den. behaso erriet zaharrek erakusten zuten
iakuritzen, kondatzen, letra baten itzulikatzen. Orain
galdogitea diote eskola handietako iakaspearen emaitza
eta behar dute baitezpada hura bazterrerat utzi.

7
Erasan gabe doa, orko eskualdeetan ez dutela
gehiago haurrek erlijioare izpirik ikasten. alabainan ape-
-ziki ez da, edo guti, eueki eueki kasetez eta politika urda-
-rikatu hortaz, suntsitu duze jendeetan fedeoa, eta orai gazkak
hau ditzen dire, kabalak bezala, deus Jainkoaz, fedeaz, ma-
-nauenduz ikasi gabe, Chiniako paganoak edo Afrikako
beljak baino areago, ezen hauek badaukate, makur
bada makur, beren gisako sinista eta beldurra.

Zentarrak dator hori?

Huntarrak: beti eta gehiago, Frantziako eskolemuak,
fede gabekoak dire. Ez guziak! bada ere oraino Frantziara sober-
-nauenduko errient eta errientak, fededunak, Jainkotiarrak,
bada ere ere horien batasun berezi guziz ederrak, bada ere, lege-
tyarren gatik, aintzina haurren arauen onetan beren lan
salbasaria deranablenak, eta horiek katolikoen aldetik

merazi dute agur eta ohore.

Baietan horiek ere ezpauiak legez heziak dituzte
eta bikoitzean duten fedea ez dezaketa ager: eskolan Jai-
-korikez aipa, otoitzek ez, eta haurrak sei oron efunean
baderamatzia, erlijioerik baden ere deus aditu gabe.

Bertzeak? bertzeen oste handia? osoki feik
gabe, zer diot? fedearen kontrakoa.

Erricnten kaseta batetik zion: "Gure eskola, eskola
" Sozialista Ja! eta nahi dugun bere zere zolatik Jaiakoa
" Kenda eta aurdiki!" (Emancipation de l'Institutum)

II. Devuat, Ecole Sociale batetako nausiak dio:

1. Jaiakoaren erakus teko behar da lehenik sinista!

"Loubat dire orai gure erricntetan sinista hori duteak?

"Diot, 1882^{ko} legez seroz, eskola laikoa, Jaiako gabeko eskola dela."

alabamian zer erakasteren diobe orai? Haurrak
Jaiakoa onetsi edo ukha dezakela, bere adinendua kausi duela!

Hortarik gero Janikoaren ukatzerat urkati (9
laburra zen, eta Bayot, errienteu moldatzale aipatuak
dio lanotki: "Orai chuchentuko Jugu lege horren epileen
" hutsa. Nahizuten ezarri eskola neutre (erran nahi baita
" Janikorik gabe), ordu Jugu orai Janikoaren kontrakoaren
" agertzeko. "

Eta hortakotz nahi dute haurra aitamen
estupetik kendu. Haurra, diotenez, Sobernamenduarena
da, hueni Jago haurraren ipirituaren arsitzea, moldatzea
eta berek diote foraki, errienteak behar duela haurraren
bihotzean chuchendu aita, anak edo apezak eman dioten
urakaspen makurra.

Berriz ere diot ez direla erriente fuziak
aiten hortakoak, banian hobereak, beren aietan, ichilik

egon behar dutela, eta bertzeak Sirela nausituak. 10

Huna etimologia zoubait, solas huenen fruitatzeak:

Parisko errient batek dio haureri: "50.000! eskaini baniozka
"Zaukoari ifuzkiaren hiltzeak, hil ok ezate? ez? beraz
"ikusazue ez dela jauikorik!"

Vienigeko errienta, tribunaletan ibilarazi Jute
aitametik ziblakotz eskolan: Jauikoaitan zuisten dutenak
zoro batzu Sirela, profesioa erjelkeria bat eta Jauikoa
diruz bete moltra bat.

Songwy. Gaseko errientak jion: "Ifernuarik ez
"Dela, hil ondoan ziloan sar eta akabo! eta aberat bat
"eritjen delarik apezak ifernuaz mehatlatzen duela ez badiog-
"ka outasunak utzi nahi".

Buisereko errientak aldiz: "Ortzantza ariko delarik

zatoste humarot, ikusteko ez ote duan Jainkoa ¹¹
bekoz beko blasphematuko.

Eta eskola horiek neutro omen dira, erran na-
hi baita, legeareu arabera, erlijioa aipatuere behar ez
dutenak, ez alde eta ez kontra.

Baginake hortarik bi orenen bazka, baurian
goazni antzina.

Erlijioari bezala aier dira orai Herriari,
arrazari, zerbaiten jabe diren fuzieri. Duela zoubait
ilabete 80.000 errienteak beren izena eman dute
C.G.T. ditzenen erreboluzioa nahiz Sabilan batasa-
nari: ala komunista, ala sozialista, ala bertze na-
hasle fuziek badituzte hor osteka aldekoak, gogoeta
eta duden herrietan eta haurretan hedatzaileak.

Koenig Deitzen den Alaman batek moldatu du ¹²
Comite' berizan batasun bat, bazter guzietan hedatzeko
famulietan haurrik ez dela gelicigo behar edo goren
bat. Nor dire lehen lehenik beren izena eman dutenak?
500 erriet eta errientea frantses.

1903 erriet audana batek ikhkiriatzen zion
Munichtoari: "lagira orai 30.000 erriet zozialista, bainan
zure ondokoak ez luke harritu behar 80.000 erriet zozia-
-listan buru baliu laburki

Beraz frantses eskola gelicuetan, badago
irakasle gizon edo emazte bat, federik ez duena, Frantziar
adola futi duena, errebolucionarean alde duena, eta uahi
alaez, gogasta horietarik zerbait haur guichoen
kikhotzetan ezartzen duena.

Zer egia behar dute Katolikoak?

13

Beharrik ez lokaertu! heneru bagoatzi oraino falkitu,
eta nahiz non edo non, ba ditugun fure herrietan, Sai Joia
aipatuen idurikoak, Ekuial Herrirat igortzen dituzte oraino
etkolenuaile kantatutak, jendearen ez lotsatzeke. Eneki
eneki, bertzeak tartuko gauzkiu.

Orai arte lo gon dire katoliko frantsesak, legea
egui arau, mitze! etaiak jo! gut karat esku, futeke
jotzeke orde. Iduri du orai ia tze erat goatzila. Basakizue
nola moldatuak diren Union, katolikuen direlako batasunak,
egui direla biltzaren gaitzak, Tulu, Baiona, Maulen,
eta eluen bat herrietan, 20.000, 100.000 milaka fizonak,
guziz aita familiakoak; ditte, buru choro batzuek, fubaurek
ipiztu emaiten dugula. Ez! aspaldian metaturik gauzkat.

eta antzina matatu nahi. Kabalikoak ere bizirik 14
sortuak dira, eta nasaike emandute berenets, ~~bolala~~ ~~diru~~.
Nahi duzu gure lurrean libertatea, nahi duzu Frantzes
guzientzat zuzen berak, nahi duzu frantze eta serorentzat
bertzientzat bezala, eskola egiteko eskua, eta orai burru-
tan ikustzen dituzun zergak nahi dituzun duzu ez ditza-
ten chalm jantxo gabeko eskolen pagatzeko, baxian,
haur arau, gurechimo ala protestant, eskola guzian
onetan. Ala Angletarren, ala Hollandan, ala Belfikan,
ba dira eskola bereziak, ala katoliko ala bertzientzat,
aitanek umentzat hautatzen dituztenak, guziak sero
guzien gortuz soberneaz pagatuak. Horrelakoak zituzten
ere aljaziari orai arte, eta jurean idurikoak hau nahi

Situ zelakotz sartu, Siri altelatu alqazianoak.

Anartean, behar ditugu jure eskola libroak
abeltiki eta zaindu. Jorjaitz, joubait lekutan ari.
Siri erortzen: alabarian, bizia kario da, zergaz liber-
tuak gare, eta bertgalde, zergatan laikoentzat eman
ondoan, behar duten libroentzat eman katolikoek.

Hori ez da zuzen, hori zuzena behar duzu,
eta ongi lotuz, zuzenduko duzu.

Frantzia badire 950.000 haurre eskola libretan,
eta horientzat sobernuak ez du pilik emaiten.

Badire eskola laikoak haurrek gabe eta bostz haurrez
petik dutenak 1247 eta hamarrez petik 3.569.

Beraz, erriente pagarentzat bakarrik dagoatzen du

soberunak hor 25 milium, heldu baita 1.250¹ haur bako¹⁶-
tzarentzat, eta haur bat edo biga siren eskolatan
gutienetik haur bakochea fostatzen zantzu: 3.500 libera.

Horiek oro zuten eta ene sakolatik.

Sure errient eta errientuak gutiagorekin bigi siri!

Baudry J'anson deputatuak zion fambarau:

Ene departamenduan ba sira: 45 eskola orotarot
80 haur dituztenak, errient bat bi haurren, eta 9 eskola
haur bat gabekoak.

Xavier Vallat bertze deputatu batek zion gero:

Ene departamenduan baditugu: 25 eskola haur bat
gabe - 50 bizpahirarekin eta 31 - 8 haurrez petikakoak.
Guziak nasuki pagatuak!

Izifarrakeria horiek ez dute irramen, nahi 17
badugu.

anartean atetik ditugun azkar eskola libroak.
Hoiri emana, karitate ederrena da. "Baso bat hurr
fresko", karitatuko duen jainkoak ez du akantzi ko
haur gazteari egun emaitza, gure laguntzaz haur hoien
helaraziz gurekintotasuna eta fede azkarra.

Eta horrela, jure keinean, atetikot dugu lehenso
zaharren erlisionea, ohi duna eta Etkualtunfo maitea.
